

بررسی و ارزشیابی فعالیت‌های بسیج دانش‌آموزی نیروی مقاومت بسیج

صادق حیدرخانی

هدف از انجام این پژوهش، بررسی و ارزشیابی فعالیت‌های بسیج دانش‌آموزی نیروی مقاومت سراسر کشور بود بهمین منظور ۸۷۷ دانش‌آموز دوره دبیرستان، ۷۳۷ دانش‌آموز دوره راهنمایی، ۱۴۶ نفر از اعضای کمیته هماهنگی ۲۲۶ نفر از مدیران و مربیان مدارس، ۵۲ نفر از مسئولین بسیج، ۷۹ نفر از مسئولین بسیج مدارس و ۷ نفر از نخبگان دو نهاد بسیج و آموزش و پرورش کشور پرسشنامه‌های منظمی را تکمیل نمودند. نتایج بررسی نشان‌دهنده این است که با گذشت چهار سال از تشکیل این نهاد مردمی، ۸۱/۵ درصد پیشگامان و ۷۸/۸ درصد پویندگان مورد مطالعه این نظر را داشته‌اند که دوستان و همکلاسی‌هایشان تمایل به عضویت در بسیج را دارند. ۶۵/۸ درصد اعضای کمیته‌های هماهنگی برنامه‌های آموزش نظری فعلی را کامل و مؤثر دانسته‌اند. بیش از نیمی از مسئولین بسیج مدارس این عقیده را داشته‌اند که دستورالعملها و بخشنامه‌های فعلی نیاز به اصلاح دارند و براهمیت هماهنگی و همکاری بین دو نهاد آموزش و پرورش و نیروی مقاومت بسیج تأکید داشته‌اند. از جمله مشکلات مطرح توسط مسئولین بسیج مدارس، نداشتن مکان ثابت و عدم وجود امکانات کافی و مورد نیاز جهت فعالیت ذکر گردیده است. نتایج بررسی همچنین دلالت بر این دارند که برنامه‌های فعلی توانسته زمینه فعالیت در طرح‌های ملی، فرهنگی، سازندگی و اجتماعی را برای دانش‌آموزان بسیجی فراهم آورد. همانطور که نخبگان دو نهاد نیز ذکر نموده‌اند با توجه به روحیه حساس و ویژگی‌های سنی نوجوانان لازم است در زمینه برنامه‌ریزیهای

محتوایی بسیج اقدامات اساسی صورت گیرد. امید آنکه با رفع نواقص و مشکلات اجرایی برنامه‌های فعلی بتوان در جهت استمرار این نهاد ارزشمند و انقلابی گام برداشت.

واژه‌های کلیدی: ارزشیابی، بسیج دانش آموزی، نیروی مقاومت، جمهوری اسلامی ایران.

از جمله نهادهایی که پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران بوجود آمد، تشکل مردمی بسیج دانش آموزی است که با هدف پاسداری از انقلاب و حفظ دستاوردهای آن در سال ۱۳۵۸ با صدور فرمان حضرت امام خمینی (ره) مبنی بر تشکیل ارتش بیست میلیونی ایجاد گردید و با حضور گسترده دانش آموزان بسیجی در میدان دفاع مقدس، بطور رسمی از سال تحصیلی ۷۲-۱۳۷۱، به منظور حراست و حفاظت از آرمانهای مقدس انقلاب اسلامی در مدارس راهنمایی و متوسطه آموزش و پرورش توسعه یافته است. دانش آموزان در این مدارس توسط نیروی مقاومت بسیج سپاه، آموزش‌های نظری و عملی لازم را در زمینه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، خدماتی و نظامی فرا می‌گیرند تا برای دفاع مقدس در برابر دشمنان داخلی و خارجی و تهاجم فرهنگی شرق و غرب، ترویج فرهنگ اسلام و انقلاب و امداد رسانی به محرومین و آسیب دیدگان ناشی از سوانح غیرمترقبه و مشارکت در طرحهای ملی آماده شوند.

یکی از مهمترین اهداف بسیج دانش آموزی، توسعه و تقویت فرهنگ اسلامی و انقلابی در میان جوانان و نوجوانان است. از جمله فعالیتهای این نهاد مقابله با تهاجم فرهنگی است. تهاجم فرهنگی که به تعبیر مقام معظم رهبری "یک شبیخون فرهنگی" می‌باشد، همه اقشار جامعه را با نهایت توان و ظرفیت به مقابله فرامی‌خواند. برای مقابله با این تهاجم همه جانبه، اهمیت آموزش و آگاهی دادن به جوانان و نوجوانان را بیش از هر زمان دیگری ضروری می‌سازد. (مقدم، ۱۳۷۲)

از جمله فعالیتهای بسیج دانش آموزی، برنامه‌ریزی صحیح برای جوانان و

نوجوانان کشور در جهت کسب و افزایش توانمندی‌های علمی، فرهنگی و ورزشی و همچنین چگونگی گذران اوقات فراغت آنان می‌باشد.

بسیج دانش‌آموزی با فعالیت خود در سطح مدارس راهنمایی و دبیرستان و ادامه آن از طریق مساجد به این دو مسئله اساسی نیز توجه داشته و توانسته است با تشکیل اردوها و کلاسهای متعدد در زمینه‌های آمادگی فرهنگی، عقیدتی، هنری و... در رشته‌های فرهنگی، سازندگی و امداد، بخش عظیمی از دانش‌آموزان کشور را آموزش و سازمان دهد و اوقات فراغت آنان را بطور مناسب و در راستای نیازهای آنان پر نماید. از این رو درک و شناخت فعالیتهای انجام گرفته توسط این نهاد و یافتن ضعف و قوت آن امری لازم و ضروری است که در این راستا چگونگی اعتبارات، امکانات، پرسنل و کیفیت برنامه‌ها و... بسیج دانش‌آموزی همکاری همه جانبه مسئولین در کلیه سطوح آموزش و پرورش و سایر دست اندرکاران مسائل جوانان را می‌طلبد.

مطالعاتی که تاکنون در زمینه فعالیت بسیج دانش‌آموزی انجام گرفته محدود و بیشتر جنبه‌ای از فعالیت‌های آنها را مورد بررسی قرار داده است از جمله این بررسی‌ها می‌توان به مطالعات انجام گرفته در زمینه سازماندهی نیروهای بسیج (سوخت سرائی، ۱۳۷۲)، جذب دانش‌آموزان به بسیج (حق پرست، ۱۳۷۱)، نگرش دانش‌آموزان نسبت به بسیج دانش‌آموزی (بگلو، ۱۳۷۲)، وضعیت پایگاههای بسیج (محبوبی، ۱۳۷۳) و فعالیت‌های بسیج در مقابله با تهاجم فرهنگی (مقدم، ۱۳۷۲)، (کفاش، ۱۳۷۳) اشاره نمود.

علیرغم این که بسیج دانش‌آموزی در راستای اهداف خود توانسته است از مجموع ۷/۶۳۱/۶۱۹ نفر دانش‌آموز دوره راهنمایی و متوسطه کشور در سال تحصیلی ۷۴ - ۷۳، تعداد ۲/۳۰۰/۸۹۴ نفر آنها به عضویت بسیج دانش‌آموزی مدارس خود در آیند و پس از گذشت ۴ سال از تشکیل فراگیر آن، بسیج دانش‌آموزی در ۵۴/۵ درصد مدارس راهنمایی و ۷۹/۵ درصد دبیرستانهای کشور

تشکیل گردد (گزارش عملکرد بسیج دانش آموزی، ۱۳۷۴)، هنوز مسائل و مشکلات متعددی بر سر راه این نهاد انقلابی قرار دارد. لذا لازم است کلیه برنامه‌ها و فعالیتهای فعلی این نهاد از جنبه‌های مختلف مورد ارزشیابی قرار گرفته و اطلاعات لازم جهت سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران آن فراهم گردد تا از این طریق گامهای مؤثری جهت اصلاح و بهبود سرمایه‌گذاریها و برنامه‌های آن برداشته و در آینده نزدیک، شاهد فراگیر شدن این تشکل مردمی در کلیه مدارس کشور باشیم.

لذا این مطالعه با هدف بررسی و ارزیابی فعالیتهای و روشهای اجرایی برنامه‌های مختلف بسیج دانش آموزی، و شناخت مسائل و مشکلات این نهاد از طریق جمع‌آوری اطلاعات از وضعیت موجود آن می‌باشد.

نوع پژوهش

این پژوهش، از نوع کاربردی و بصورت توصیفی، در زمینه‌ای انجام گردید که در آن کلیه فعالیتهای بسیج دانش آموزی شامل میزان جذب به بسیج، سازماندهی آموزش آمادگی دفاعی، حفظ و انسجام، هماهنگی و همکاری بین آموزش و پرورش و نیروی مقاومت بسیج، گرایش به انجام تکالیف شرعی و گرایش‌های مذهبی، مشارکت در طرح‌های ملی و امور فرهنگی، امدادی، اجتماعی و سازندگی، بررسی روش‌های اجرایی و شناخت مشکلات موجود آنها، تأثیر برنامه‌های بسیج دانش آموزی، در پیشرفت و یافت تحصیلی دانش‌آموزان مورد ارزیابی قرار گرفت.

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش عبارت بودند از: دانش‌آموزان فعال عضو بسیج در دوره‌های راهنمایی (پویندگان) و متوسطه تحصیلی (پیشگامان) مدارس کشور،

اعضای کمیته‌های هماهنگی بسیج دانش آموزی استانها و شهرستانهای کشور، مدیران و مربیان پرورشی، مسئولین بسیج مساجد، مسئولین بسیج دانش آموزی و مسئولین رده بالای (نخبگان) آموزش و پرورش و بسیج دانش آموزی کشور.

روش نمونه‌گیری

به منظور انتخاب دانش آموزان در این بررسی، از بین استانهای کشور ۶ استان، ۳ شهرستان و از هر شهرستان دو مدرسه راهنمایی و دو دبیرستان (یکی دخترانه و دیگری پسرانه) بطور تصادفی انتخاب گردید و نهایتاً بر اساس لیست دانش آموزان بسیجی مدارس فوق‌الذکر، پانزده نفر آنها به شیوه تصادفی سیستماتیک جهت تکمیل پرسشنامه‌ها انتخاب گردیدند در مجموع ۸۷۷ دانش آموز دوره دبیرستان و ۷۳۷ دانش آموز دوره راهنمایی مورد مطالعه قرار گرفتند. کلیه اعضای کمیته‌های هماهنگی بسیج دانش آموزی استانها و شهرستانهای انتخابی جمعاً ۱۴۶ نفر پرسشنامه‌های مربوط بخود را تکمیل نمودند.

از بین مدیران، معلمین و مربیان مدارس انتخاب شده نیز بطور تصادفی ۲۲۶ نفر انتخاب گردیدند ۷۹ نفر از مسئولین بسیج مدارس و ۵۲ نفر از مسئولین بسیج مساجد شهرستانهای انتخابی نیز در این مطالعه شرکت داده شدند. و ۷ نفر از مسئولین رده بالای آموزش و پرورش و بسیج دانش آموزی کشور نیز مورد مصاحبه قرار گرفتند.

ابزار پژوهش

ابزار مورد استفاده در این مطالعه شامل ۵ پرسشنامه، یک فرم ضمیمه ویژه مسئولین بسیج دانش آموزی مدارس و یک برگ مصاحبه ویژه مسئولین رده بالای کشور بود. سؤالات پرسشنامه‌ها توسط اساتید و مسئولین بسیج دانش آموزی کشور بازمینی و پس از اجرای آزمایشی در یکی از مناطق آموزش و پرورش استان تهران،

اصلاحات و تغییرات لازم اعمال شد و پرسشنامه‌های نهایی بصورت کد گذاری شده جهت اجرا آماده گردید.

اطلاعات مورد نیاز این پژوهش، از طریق اجرای پرسشنامه و انجام مصاحبه جمع‌آوری گردیده است. این پرسشنامه بوسیله مسئولین بسیج دانش آموزی سپاه شهرستانها در مدارس پسرانه و در مدارس دخترانه توسط مسئول بسیج خواهران که در جلسه توجیهی، آموزش‌های لازم را دیده بودند تکمیل گردید.

زمان تکمیل پرسشنامه‌ها از ۲۰ لغایت ۳۰ آذر ماه ۱۳۷۴ بود در مجموع ۲۱۱۷ پرسشنامه از سراسر کشور تکمیل گردید و ۷ مصاحبه با مسئولین رده بالای (نخبگان) آموزش و پرورش و بسیج دانش آموزی کشور بعمل آمد. تجزیه و تحلیل داده‌های این پژوهش، بوسیله نرم‌افزار آماری SPSS pc صورت گرفت.

نتایج

هدف از اجرای این پژوهش، بررسی و ارزشیابی فعالیت‌های مختلف بسیج دانش آموزی نیروی مقاومت بسیج سراسر کشور بود. به همین منظور از بین استانهای کشور، استانهای آذربایجان شرقی، خراسان، تهران، کرمان و کرمانشاهان یزد بطور تصادفی انتخاب شده و پرسشنامه‌های تنظیم شده توسط پیشگامان، پویندگان، مدیران مدارس، اعضای کمیته‌های هماهنگی مسئولین بسیج مدارس و مساجد این استانها تکمیل گردید. در مجموع ۳۴۸ پرسشنامه از آذربایجان شرقی، ۲۹۲ پرسشنامه از خراسان، ۵۰۵ پرسشنامه از تهران، ۳۰۳ پرسشنامه از کرمان، ۳۸۶ پرسشنامه از یزد و ۱۷۶ پرسشنامه از کرمانشاه جمع‌آوری گردید که خلاصه نتایج بدست آمده از این مطالعه، براساس سؤالات پژوهش به شرح زیر می باشد.

سؤال اول: آیا برنامه‌های بسیج دانش‌آموزی در جذب، آموزش، سازماندهی و حفظ و انسجام دانش‌آموزان بسیجی موفق بوده است؟ نتایج بدست آمده در جداول ۱ تا ۴ ارائه گردیده است.

جدول شماره ۱: توزیع فراوانی نسبی میل به عضویت دوستان و همکلاسیها در بسیج دانش‌آموزی از نقطه نظر پویندگان و پیشگامان مورد مطالعه به تفکیک استانها

پویندگان (N=۷۳۷)			پیشگامان (N=۸۷۷)			استانها
نامشخص	خیر	بلی	نامشخص	خیر	بلی	
۴/۳	۱۵/۲	۸۰/۴	۱/۵	۱۲/۹	۸۵/۶	آذربایجان شرقی
۶/۵	۲۱/۵	۷۲	۳/۳	۱۸/۲	۷۸/۵	خراسان
۲/۸	۱۸/۹	۷۸/۳	۴/۸	۱۸/۹	۷۶/۳	تهران
۴/۴	۲۵/۳	۷۰/۳	۰/۷	۱۵/۶	۸۳/۷	کرمان
۰/۷	۱۹/۲	۸۰/۱	۰/۷	۱۶/۸	۸۲/۶	یزد
-	۸/۳	۹۱/۷	-	۱۳/۴	۸۶/۶	کرمانشاه
۳	۱۸/۲	۷۸/۸	۲/۲	۱۶/۳	۸۱/۵	جمع

در زمینه علاقمندی و تمایل دانش‌آموزان به جذب و عضویت در بسیج دانش‌آموزی، نتایج بدست آمده از این بررسی نشاندهنده این است که ۸۱/۵ درصد دانش‌آموزان دبیرستانی و ۷۸/۸ درصد دانش‌آموزان دوره راهنمایی این نظر را داشته‌اند که دوستان و هم‌کلاسی‌هایشان تمایل به عضویت در بسیج مدارس دارند.

جدول شماره ۲: توزیع فراوانی نسبی نظر اعضای کمیته‌های هماهنگی از کامل و مؤثر بودن محتوی (تئوری و عملی) برنامه‌های آموزش آمادگی دفاعی به تفکیک استانها (N=۱۴۶)

عملی		نظری		استانها
خیر	بلی	خیر	بلی	
۵۰	۵۰	۳۶/۴	۶۳/۶	آذربایجان شرقی
۵۵/۶	۴۴/۴	۳۳/۳	۶۶/۷	خراسان
۳۶/۴	۶۳/۶	۲۷/۳	۷۲/۷	تهران
۳۱/۶	۶۸/۴	۲۱/۱	۷۸/۹	کرمان
۲۲/۲	۷۷/۸	۴۰/۷	۵۹/۳	یزد
۴۸/۳	۵۱/۷	۴۱/۴	۵۸/۶	کرمانشاه
۴۱/۱	۵۸/۹	۳۴/۲	۶۵/۸	جمع کل

در زمینه مؤثر بودن برنامه‌های آموزشی، نتایج این مطالعه نشان داد که بطور کلی ۶۵/۸ درصد اعضای کمیته‌های هماهنگی برنامه‌های آموزشی تئوری و ۵۸/۹ درصد آموزش عملی آمادگی دفاعی را برای دانش آموزان مدارس کامل و مؤثر می‌دانند. (جدول شماره ۲)

جدول شماره ۳: توزیع فراوانی نسبی نظر مسئولین بسیج دانش آموزی مدارس راجع به میزان کفایت دستورالعملها و بخشنامه‌ها در سازماندهی بسیجیان (N=۷۹)

نیازبه اصلاح دارند	خیر	بلی	استانها
۵۴/۵	۹/۱	۳۶/۴	آذربایجان شرقی
۵۰	۳۰	۲۰	خراسان
۵۷/۲	۳۵/۷	۷/۱	تهران
۵۰	۱۶/۷	۳۳/۳	کرمان
۳۳/۴	۵۸/۳	۸/۳	یزد
۶۴/۷	۵/۹	۲۹/۴	کرمانشاه
۵۳/۱	۲۴/۱	۲۲/۸	جمع کل

در زمینه تأثیر برنامه‌های بسیج در سازماندهی دانش آموزان، ۲۲/۸ در صد مسئولین بسیج مدارس مورد مطالعه دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های موجود بسیج را در سازماندهی آنها کافی دانسته و بیش از نیمی نیز اصلاح بخشنامه‌ها و دستورالعملها را مطرح نموده‌اند. (جدول شماره ۳)

جدول شماره ۴: توزیع فراوانی نسبی نظر پیشگامان، پویندگان، اعضای کمیته‌های هماهنگی و مدیران و معلمان مدارس و مسئولین بسیج مساجد راجع به کیفیت برنامه‌های بسیج و تأثیر آن در حفظ و انسجام دانش‌آموزان

نامشخص	ضعیف	متوسط	خوب	گروهها
۸/۳	۱۹/۶	۲۰/۹	۵۱/۲	پیشگامان (N=۸۷۷)
۱۵/۴	۱۶/۷	۱۵/۴	۵۲/۵	پویندگان (N=۷۳۷)
۸/۴	۱۳/۸	۲۳/۹	۵۳/۹	اعضای کمیته‌های هماهنگی (N=۱۴۶)
۵/۲	۱۱/۱	۱۱/۵	۷۲/۲	مدیران و معلمان (N=۲۲۶)
۲/۲	۱۴/۹	۱۷	۶۵/۹	مسئولین بسیج مساجد (N=۵۲)
۸	۱۵/۲	۱۷/۷	۵۹/۱	جمع کل

با توجه به یافته‌های بدست آمده از جدول ۴، ۵۹/۱ درصد افراد مورد مطالعه کیفیت برنامه‌های بسیج را در حفظ و انسجام دانش‌آموزان خوب، ۱۷/۷ درصد در حد متوسط و ۱۵/۲ درصد ضعیف مطرح نموده‌اند. در بین گروههای مورد مطالعه، بالاترین درصد نظر مثبت به کیفیت برنامه‌ها مربوط به مدیران و معلمان مدارس با ۷۲/۲ درصد و پائین‌ترین درصد مربوط به پویندگان و پیشگامان بوده است.

سؤال دوم: تا چه اندازه میان وزارت آموزش و پرورش و نیروی مقاومت بسیج در برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های بسیج دانش آموزی هماهنگی و همکاری وجود دارد؟ نتایج بدست آمده در جدول شماره ۵ آورده شده است.

جدول شماره ۵: توزیع فراوانی نسبی نظر مدیران و مربیان مدارس و اعضای کمیته‌های هماهنگی راجع به وجود هماهنگی و همکاری بین نیروی مقاومت و آموزش و پرورش در اجرای برنامه‌های بسیج

نامشخص	کم	تا حدودی	زیاد	افراد مورد مطالعه
۱۳/۶	۸	۲۲/۶	۵۵/۸	مدیران، معلمان و مربیان مدارس (N=۲۲۶)
۴/۸	۰/۷	۵/۵	۸۹	اعضای کمیته‌های هماهنگی (N=۱۴۶)

یافته‌های بدست آمده از جدول فوق نشان‌دهنده این است که به نظر ۵۵/۸ درصد مدیران و مربیان مدارس و ۸۹ درصد اعضای کمیته‌های هماهنگی، همکاری و هماهنگی زیادی بین دو نهاد در اجرای برنامه‌های بسیج وجود دارد ۸۰ درصد مدیران و معلمان مدارس مورد مطالعه و ۰/۷٪ در صد اعضای کمیته‌های هماهنگی این همکاری را کم قلمداد نموده‌اند.

سؤال سوم: مسئولین بسیج دانش آموزی و پیشگامان و پویندگان مورد مطالعه در عمل با چه مشکلاتی در اجرای برنامه‌های بسیج و فعالیت در آن مواجه هستند؟ اطلاعات بدست آمده درباره این سؤال در جداول ۶ و ۷ منعکس گردیده است.

جدول شماره ۶: توزیع فراوانی نسبی مشکلات فعالیت مسئولین بسیج دانش آموزی در ساعات بعد از مدرسه در دفتر بسیج مدرسه (N = ۷۹)

نامشخص	مشکل داشته	مشکل نداشته	نوع مشکل
۱۷/۷	۱۵/۲	۶۷/۱	چند شیفت بودن مدارس
۱۹	۲/۵	۷۸/۵	ادامه فعالیت در بسیج محل
۱۵/۲	۱۳/۹	۷۰/۹	نداشتن برنامه منسجم
۲۰/۳	-	۷۹/۷	مایل نبودن مسئول بالاتر بسیج
۱۹	۷/۶	۷۳/۴	موافق نبودن والدین
۱۲/۷	۱۷/۷	۶۹/۶	مشکلات درسی و مشکلات زندگی
۱۶/۵	۱۱/۳	۷۲/۲	دور بودن محل سکونت از مدرسه
۲۰/۳	-	۷۹/۷	مخالفت مدیر و مسئولین مدرسه
۱۶/۵	۱۶/۴	۶۷/۱	نداشتن مکان مناسب
۱۶/۵	۱۵/۱	۶۸/۴	نداشتن امکانات و تجهیزات
۱۷/۴	۱۰	۷۲/۶	جمع کل

در رابطه با مشکلات اجرایی برنامه‌های بسیج دانش آموزی، ۷۲/۶ درصد مسئولین بسیج مدارس در زمینه فعالیت در دفاتر بسیج مدارس در ساعات بعد از ساعات رسمی مدرسه هیچگونه مشکلی نداشته‌اند. بیشترین درصد مشکلات مطرح شده توسط آنها، نداشتن مکان ثابت عدم وجود امکانات مورد نیاز و چند

شیفت بودن مدارس بوده است. بطورکلی ۱۰ درصد این مسئولین اظهار نموده‌اند که در ارتباط با انجام فعالیت در دفاتر بسیج مدارس مشکل داشته‌اند.

جدول شماره ۷: توزیع فراوانی نسبی مشکلات پیشگامان و پویندگان مورد مطالعه در ارتباط با برنامه‌های بسیج دانش‌آموزی مدارس

پیشگامان (N=۸۷۷) پویندگان (N=۷۳۷)

نوع مشکل		خیر	بلی	خیر	بلی
نگذراندن دوره‌های آموزش		۸۸	۱۲	۹۳/۵	۶/۵
نداشتن اطلاعات کافی از فعالیت‌های بسیج و نحوه اجرای آن		۸۸/۱	۱۱/۹	۹۳/۵	۶/۵
نبودن برنامه‌ریزی و سازماندهی مناسب در بسیج		۹۰/۲	۹/۸	۹۵/۱	۴/۹
دسترسی نداشتن به اشخاص مطلع جهت راهتمایی		۹۰/۲	۹/۸	۹۵/۱	۴/۹
عدم آمادگی فردی و شخصی		۹۲/۸	۷/۲	۹۵/۴	۴/۶
کمبود امکانات و تجهیزات بسیج در مدرسه		۹۰/۲	۹/۸	۹۴/۶	۵/۴
مخالفت مسئولین در مدرسه		۹۴/۴	۵/۶	۹۶/۱	۳/۹
مخالفت والدین		۹۳/۷	۶/۳	۹۶/۲	۳/۸
تقسیم نشدن وظایف		۹۲/۴	۷/۶	۹۴/۷	۵/۳
جمع		۹۱/۱	۸/۹	۹۴/۹	۵/۱

اطلاعات بدست آمده در جدول شماره ۷ دلالت بر این دارد که بطورکلی ۹۱/۱ درصد پیشگامان و ۹۴/۹ درصد پویندگان مشکلی در اجرای فعالیت‌های خود در برنامه‌های بسیج نداشته‌اند. بیشترین درصد وجود مشکل ذکر شده توسط پیشگامان و پویندگان مورد مطالعه مربوط به نگذراندن دوره‌های آموزشی و نداشتن آگاهی کافی از نحوه اجرای فعالیت‌های بسیج در مدارس بوده است.

سؤال چهارم: برنامه‌های بسیج دانش آموزی تا چه اندازه در سوق دادن دانش آموزان به انجام تکالیف شرعی و گرایش‌های اخلاقی و مذهبی مؤثر بوده است؟ نتایج حاصله در جدول شماره ۸ آورده شده است.

جدول شماره ۸: توزیع فراوانی نسبی نظر مدیران مدارس و مسئولین بسیج مساجد از نقش کیفی برنامه‌های بسیج دانش آموزی در سوق دادن آنها به گرایش‌های مذهبی و انجام تکالیف شرعی

«نظر مدیران و مربیان مدارس (N=۲۲۶)»

گرایش به برنامه	بیشتر شده	تغییر نکرده	کمتر شده	نامشخص
برنامه‌های زیارتی و اردوئی	۵۰	۱۹	۲۴/۹	۷۶/۹۷/۱
برگزاری نماز جماعت	۸۷/۱	۴	۵/۳	۳/۶
شرکت در نماز جمعه و مراسم ملی	۸۱	۱۰/۲	۴/۹	۳/۹
شرکت در برنامه‌های امر به معروف و نهی از منکر	۷۷/۴	۱۰/۶	۷/۶	۴/۴
جمع کل	۷۳/۹	۱۱/۳	۱۰/۳	۴/۸

«نظر مسئولین بسیج مساجد (N=۵۲)»

گرایش به برنامه	بیشتر شده	تغییر نکرده	کمتر شده	نامشخص
برنامه‌های زیارتی و اردوئی	۱۵/۴	۵/۷	۲	-
برگزاری نماز جماعت	۸۰/۸	۱۹/۲	-	-
شرکت در نماز جمعه و مراسم ملی	۶۷/۳	۲۱/۲	۹/۶	۱/۹
شرکت در برنامه‌های امر به معروف و نهی از منکر	۵۱/۹	۲۶/۹	۲۱/۲	-
جمع کل	۶۹/۲	۲۰/۷	۹/۱	۱

همانطور که نتایج جدول شماره ۸ نشان می‌دهد بطور کلی ۷۳/۹ درصد مدیران و ۶۹/۲ درصد مسئولین بسیج مساجد این نظر را داشته‌اند که فعالیت‌های بسیج دانش‌آموزی، در تقویت بنیه‌های ایمانی و گرایش‌ات مذهبی دانش‌آموزان اثر مطلوب و مناسبی داشته و در پیشگیری از مفاسد و جرایم اجتماعی و ایجاد محیط مثبت رفتاری در آنها نقش مؤثر و بسزائی داشته است. ۱۰/۳ درصد مدیران و ۹/۱ درصد مسئولین بسیج مساجد اظهار نموده‌اند که گرایش به برنامه‌های مذهبی در بین دانش‌آموزان کمتر شده است.

سؤال پنجم: تا چه میزان برنامه‌های بسیج دانش‌آموزی توانسته است دانش‌آموزان عضو بسیج را برای مشارکت در طرح‌های ملی و فعالیت‌های فرهنگی، سازندگی، امدادی و اجتماعی آماده نماید؟ یافته‌های این مطالعه در جدول شماره ۹ آورده شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول شماره ۹: توزیع فراوانی نسبی نظر پیشگامان، پویندگان و اعضای کمیته‌های هماهنگی نسبت به نقش کیفی برنامه‌های بسیج دانش‌آموزی در سوق دادن آنها به فعالیتهای گروهی و مشارکت اجتماعی

نامشخص	تأثیر ندارد	تأثیر دارد	افراد
۸	۱۸/۶	۷۳/۴	پیشگامان (N=۸۷۷)
۱۶/۱	۱۵/۶	۶۸/۳	پویندگان (N=۷۳۷)
۸/۶	۱۱/۷	۷۹/۷	اعضای کمیته هماهنگی (N=۱۴۶)

همانگونه که اطلاعات جدول شماره ۹ نشان می‌دهد ۷۳/۴ درصد پیشگامان، ۶۸/۳ درصد پویندگان و ۷۹/۷ درصد اعضای کمیته‌های هماهنگی، کیفیت برنامه‌های بسیج دانش‌آموزی را در سوق دادن آنها به فعالیت‌های گروهی و مشارکت‌های اجتماعی مؤثر دانسته‌اند. از نقطه نظر پیشگامان، پویندگان مؤثرترین برنامه‌ها تنظیم و اجرای مراسم مذهبی بوده و از نظر اعضای کمیته‌های هماهنگی مؤثرترین آنها مشارکت در طرح واکسیناسیون فلج اطفال ذکر گردیده است.

سؤال ششم: برنامه‌های بسیج دانش‌آموزی تا چه اندازه در پیشرفت یا افت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر بوده است؟ اطلاعات بدست آمده در جدول شماره ۱۰ منعکس گردیده است.

جدول شماره ۱۰: توزیع فراوانی نسبی نظر مدیران راجع به نقش برنامه‌های بسیج دانش‌آموزی در اکت تحصیلی به تحصیل دانش‌آموزان به تفکیک استانها (N=۲۶)

استانها	موافق	مخالف	کاملاً مخالف	بی نظر
آذربایجان شرقی	۱۲/۱	۴۸/۵	۲۴/۲	۱۵/۲
خراسان	۱۳/۹	۶۶/۷	۲/۸	۱۶/۶
تهران	۱۲/۵	۵۰	۲۵	۱۲/۵
کرمان	۱۱/۴	۲۸/۶	۳۴/۳	۲۵/۷
یزد	۲/۹	۶۰	۲۰	۱۷/۱
کرمانشاه	۲۱/۴	۴۲/۹	۲۵	۱۰/۷
جمع کل	۱۲/۳	۴۹/۵	۲۱/۹	۱۶/۳

نتایج ارائه شده در جدول شماره ۱۰ دلالت بر این دارد که حدود ۴۹/۵ درصد معلمان و مدیران مدارس مخالف این نظر بوده‌اند که برنامه‌های بسیج دانش‌آموزی به پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان صدمه می‌زند. ۱۲/۳ درصد مدیران اظهار نموده‌اند که برنامه‌های بسیج دانش‌آموزی به تحصیل آنها صدمه وارد می‌کند.

سؤال هفتم: آیا برنامه‌های بسیج دانش‌آموزی با ویژگی‌های جسمی و روحی دانش‌آموزان تناسب دارد؟ اطلاعات بدست آمده در جدول شماره ۱۱ ارائه گردیده است.

جدول شماره ۱۱: توزیع فراوانی نسبی نظر پیشگامان، مدیران و معلمان و مسئولین بسیج مساجد راجع به خسته و کسل کننده بودن برنامه‌های بسیج

افراد	خستگی جسمی	خستگی روحی	خستگی جسمی و روحی ایجاد نمی‌کند
پیشگامان (N=۸۷۷)	۷/۵	۹/۷	۸۲/۷
پویندگان (N=۷۳۷)	۶/۷	۷/۲	۸۶/۱
مدیران و معلمان (N=۲۲۶)	۸	۹/۱	۸۲/۹
مسئولین بسیج مساجد (N=۵۲)	۶/۹	۸/۳	۸۴/۸
جمع کل	۷/۳	۸/۶	۸۴/۱

همانطور که نتایج در جدول ۱۱ نشان می‌دهد و ۸۴/۱ در صد افراد مورد مطالعه این نظر را داشته‌اند که برنامه‌های موجود هیچگونه خستگی جسمی و روحی را در آنها ایجاد نخواهد کرد و تنها ۸/۶ در صد آنها خستگی روحی و ۷/۳ در صد خستگی جسمی را ذکر نموده‌اند و بر طبق نظر آنها، این خستگی‌ها بیشتر ناشی از یکنواختی برنامه‌ها و نامناسب بودن محل فعالیت بسیج در مدارس می‌باشد.

سؤال هشتم: نظر مسئولین رده بالای وزارت آموزش و پرورش نیروی مقاومت بسیج راجع به تأثیر برنامه‌های بسیج دانش آموزی چیست؟

۷۰ در صد مصاحبه شوندگان اظهار نموده‌اند که برنامه‌های بسیج در جذب، آموزش، سازماندهی و حفظ و انسجام دانش آموزان موفق و مؤثر بوده است. ۱۵ درصد آنها مشکلات در زمینه آموزش، ۱۰ درصد مشکلات در سازماندهی و ۵ درصد مشکلات در زمینه حفظ و انسجام نیروها را ذکر نموده‌اند.

عمده‌ترین مشکلاتی که به نظر آنها بسیج در اجرای برنامه‌های خود با آن روبروست.

* وجود مشکلات مالی و عدم حمایت لازم از آن

* عدم سازماندهی جامع از استاد تا مدرسه

* برنامه‌ریزی بدون توجه به نیازها و علائق دانش‌آموزان

* عدم وجود نظارت، هدایت و ارشادات مستمر مسئولین

دیدگاه مسئولین بر این بود که برنامه‌ها تأثیر بسزائی در شرکت دانش‌آموزان در نماز جماعت مدارس داشته و با موفقیت در برنامه‌های مشارکتی همچون طرح‌های واکسیناسیون فلج اطفال، جشن نیکوکاری و هفته درخت کاری، آمادگی و توانمندی بالای این قشر عظیم و جوان را در سایر فعالیتهای نشان می‌دهد

بحث در نتایج

همانطور که در گزارش عملکرد بسیج دانش‌آموزی (۱۳۷۴) آمده این نهاد انقلابی توانسته در طول مدت چهار سال فعالیت خود ۲/۳۰۰/۸۹۴ نفر را به عضویت خود در آورد که این نشان‌دهنده فعالیت مؤثر و موفق برنامه‌های بسیج دانش‌آموزی در جذب دانش‌آموزان بوده است. یافته‌های بدست آمده از آن مطالعه (جدول شماره ۱) در راستای گزارش فوق‌الذکر، و مؤید پاسخ مسئولین رده بالای بسیج دانش‌آموزی و نتایج بررسی حق پرست (۱۳۷۱) می‌باشد. با این وجود لازم است در جهت موفقیت بیشتر بسیج در جذب دانش‌آموزان، کتابچه راهنمای مناسب تهیه شده و جهت فعالیت دانش‌آموزان بسیجی در مدارس و مساجد، مکان مناسب در نظر گرفته شود که این امر موید یافته‌های محبوبی (۱۳۷۳) است.

نتایج این بررسی در زمینه مؤثر بودن برنامه‌های آموزشی دلالت بر این دارد که با وجود دیدگاه نسبتاً مثبت افراد مورد مطالعه راجع به برنامه‌های آموزشی تئوری و عملی آمادگی دفاعی (جدول شماره ۲)، آموزش‌های فعلی کافی نبوده و بنحو

مطلوب نتوانسته نیاز اعضای خود را برآورده نماید و همانطور که یافته‌های بدست آمده از بزرگ‌زاده (۱۳۷۲)، مقدم (۱۳۷۲) و محبوبی (۱۳۷۳) نشان داده‌اند لازم است کیفیت و کمیت متون آموزشی پایگاهها تقویت گردد. یافته‌های این مطالعه همچنین موید نتایج بدست آمده توسط کفاش (۱۳۷۳) نیز می‌باشد که در زمینه برنامه‌های آموزشی، تأکید به برنامه‌های آموزشی امر به معروف و نهی از منکر و تقویت بنیه علمی و عقیدتی دانش‌آموزان مدنظر قرار گیرد.

در زمینه تأثیر برنامه‌های بسیج در سازماندهی دانش‌آموزان بسیجی، یافته‌های بدست آمده از این مطالعه (جدول شماره ۳) مؤید نتایج بررسی سوخت‌سرای (۱۳۷۲) و محبوبی (۱۳۷۳) می‌باشد که دلالت بر این دارند که نارسائی‌هایی در زمینه دستورات عملیها، بخشنامه‌ها و آموزش سازماندهی دانش‌آموزان بسیجی در مدارس وجود دارد و همانطور که مسئولین رده بالای بسیج دانش‌آموزی نیز مطرح نموده‌اند کمبود اعتبارات و هزینه بالای لباس و علائم از جمله مشکلات در امر سازماندهی دانش‌آموزان می‌باشد که به همین نسبت در این زمینه توسط مسئولین اقدامات اساسی صورت گیرد.

همانطوری که یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد در زمینه نقش برنامه‌های اجرایی بسیج در حفظ و انسجام دانش‌آموزان، بیشتر مدیران و مربیان مورد مطالعه کیفیت برنامه‌ها را در حد مطلوب و خوب قلمداد نموده‌اند (جدول شماره ۴)، که این نتایج مؤید یافته‌های بدست آمده توسط محبوبی (۱۳۷۳) و دیدگاه مسئولین رده بالای «نخبگان» دو نهاد می‌باشد عدم تناسب بین مدت زمان حضور دانش‌آموزان در پایگاههای بسیج مساجد و مدارس نشان دهنده این واقعیت است که می‌باید برنامه‌ریزی‌های اصولی در جهت هر چه فعالتر شدن این دو نهاد و استفاده بهینه از موقعیت‌ها بعمل آید.

در زمینه هماهنگی و همکاری بین دو نهاد بسیج و آموزش و پرورش، یافته‌های این مطالعه دلالت بر وجود این همکاری را داشته (جدول شماره ۵) و اهمیت

زیادی را برای نقش کمیته‌ها در اجرای بهتر برنامه‌های بسیج قائل گردیده‌اند. از جمله نقاط ضعف در هماهنگی و همکاری دو نهاد، مشکل برقراری ارتباط و عدم پیش‌بینی اضافه کاری ذکر گردیده که مؤید دیدگاه نخبگان در این زمینه می‌باشد.

در رابطه با نقش برنامه‌های بسیج در سوق دادن دانش‌آموزان بسیجی به انجام تکالیف شرعی و گرایش‌ات مذهبی، یافته‌های این مطالعه (جدول شماره ۸) مویید نتایج بررسی کنفاش (۱۳۷۳) می‌باشد که بسیج دانش‌آموزی موجبات شرکت دانش‌آموزان در نماز جماعت را فراهم آورده و گرایش‌ات مذهبی آنها را تقویت نموده است و این مشارکت‌ها زمینه فعالیت هر چه بیشتر آنها را در فعالیت‌های فرهنگی، سازندگی و اجتماعی در برداشته است.

در زمینه مشکلات اجرایی برنامه‌های بسیج، نتایج بدست آمده دلالت بر این دارد که مسئولین بسیج مدارس در زمینه فعالیت در دفاتر بسیج مدارس بعد از ساعات رسمی مشکلی ندارند (جدول شماره ۶). بیشترین درصد مشکل پیشگامان و پویندگان مورد مطالعه نگذرانندن دوره‌های آموزشی و نداشتن آگاهی کافی از نحوه اجرای فعالیت‌های بسیج در مدارس بوده است (جدول شماره ۷). با توجه به توسعه کلی بسیج دانش‌آموزی در اکثر مدارس کشور و افزایش چشمگیر اعضا و همچنین تنوع فعالیت‌های این تشکل، لزوم حمایت‌های جدی قانونی و پشتیبانی‌های مؤثر از حیث نیروی انسانی، بودجه و تأمین امکانات کاملاً مشهود می‌باشد که مؤید راه حل‌های پیشنهادی نخبگان دو نهاد در جهت رفع مشکلات اجرایی است.

همانگونه که یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد بیش از ۷۰ درصد مدیران مدارس اظهار نموده‌اند که برنامه‌های بسیج ضربه‌ای به پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان وارد نمی‌کند (جدول شماره ۱۰). همچنین بیش از ۸۰ درصد دانش‌آموزان، مدیران و مسئولین بسیج مساجد این نظر را داشته‌اند که برنامه‌های فعلی بسیج هیچگونه خستگی جسمی و روحی را برای دانش‌آموزان در بر نداشته است (جدول شماره

۱۱). همانطور که نخبگان دو نهاد نیز ذکر نموده‌اند با توجه به روحیه حساس و ویژگی‌های سنی نوجوانان لازم است در زمینه برنامه‌ریزیهای محتوایی با در نظر گرفتن تنوع در آنها اقدامات اساسی صورت گیرد و محل ثابتی برای فعالیت آنها در مدارس در نظر گرفته شود. با رفع این نواقص و مشکلات اجرایی برنامه‌های بسیج می‌توان، در جهت استمرار این نهاد ارزشمند و انقلابی گام برداشت.

در پایان خلاصه‌ای از نتایج کاربردی پژوهش در زمینه جذب، آموزش، سازماندهی و حفظ و انسجام دانش‌آموزان در بسیج دانش‌آموزی ارائه می‌گردد.

- برگزاری مسابقات علمی و ورزشی و فرهنگی و تقویت بنیه علمی، رزمی و اعتقادی دانش‌آموزان بسیج

- بازدید افراد و شخصیت‌های مذهبی، سیاسی و فرماندهان بسیج از واحدهای بسیج مدارس توأم با ترغیب و تشویق.

- برگزاری کلاس‌های آموزش تئوری و عملی آمادگی دفاعی از طریق وسایل کمک آموزشی مناسب.

- برگزاری کلاس‌های آموزشی امر به معروف و نهی از منکر با محتوای خاص و اتخاذ و شیوه‌های مناسب تربیتی.

- تهیه نشریه و یا هفته‌نامه بسیج به منظور آشنا نمودن دانش‌آموزان بسیجی با بخشنامه‌ها و دستورالعملهای صادر شده.

- استفاده از لباس و علائم سازماندهی برای اعضاء با توجه به تأثیر بسیار مثبت آنها در ایجاد جاذبه و تقویت روحیه و نظم و ترتیب.

- در نظر گرفتن مکان مناسب برای دفاتر بسیج جهت فعالیت دانش‌آموزان بسیجی.

- شرکت دادن هر چه بیشتر دانش‌آموزان بسیجی در نماز جماعت، مراسم، در راهپیمایی‌ها و فعالیتهای گروهی و دسته جمعی و امور اجتماعی.

- برگزاری جلسات کمیته‌های هماهنگی بطور مستمر و منظم با شرکت و

همکاری دو نیرو با حضور مسئولین رده بالا.

- اعتبارات کافی و لازم جهت برگزاری کارگاههای آموزشی و توجیهی در زمینه بسیج منظور گردد.

- برگزاری کلاس های تقویتی درسی به منظور بالا بردن بنیه علمی دانش آموزان بسیجی.

- تشکیلات و سازمان ستادی و اجرائی بسیج دانش آموزی تقویت گردد.

از جمله محدودیت های این پژوهش می توان به محدودیت ابزار اندازه گیری به دلیل تازگی و نوپا بودن موضوع و عدم وجود سابقه و پیشینه مطالعاتی در این زمینه اشاره نمود. همچنین نگرش والدین مستقیماً در ارتباط با تمایل آنها به عضویت فرزندشان مورد سنجش قرار نگرفته است. لذا پیشنهاد می گردد ضمن ارزیابی فعالیتهای دانش آموزان بسیجی و نگرش والدین آنها نسبت به تمایل عضویت در آمدن فرزندشان، در جهت شناخت مشکلات و رفع آنها گام برداشت و در آینده شاهد گسترش بسیج در مدارس سراسر کشور و عضویت کلیه دانش آموزان در بسیج مدارس و مساجد باشیم.

قدردانی: بدینوسیله از آقایان دکتر احمدی - دکتر بوالهیری، طلایی، خانی، باقری یزدی، قصاب و کلیه نیروهای بسیجی که در تکمیل و اجرای پرسشنامه ها و یا تجزیه و تحلیل اطلاعات و نگارش این پژوهش زحمات زیادی را متقبل گردیده اند تشکر و قدردانی می گردد.

فهرست منابع:

- ۱ - بزرگ‌زاده، مهدی. ۱۳۷۲. گردانهای عاشورا شهر تهران، سازمان تحقیقات خودکفایی بسیج
 - ۲ - بگلو، بهروز. ۱۳۷۲. بررسی نگرش دانش‌آموزان دوره تحصیلی متوسطه به مسائل سیاسی و اجتماعی انقلاب اسلامی.
 - ۳ - حق‌پرست، مجتبی. ۱۳۷۱. بررسی میزان موفقیت گردهمایی دانش‌آموزی در مدارس استان فارس، اداره کل آموزش و پرورش استان (فارس).
 - ۴ - گزارش عملکرد دانش‌آموزی. ۱۳۷۴. دبیرخانه کمیته هماهنگی بسیج دانش‌آموزی.
 - ۵ - محبوبی، رضا. ۱۳۷۳. بررسی عوامل مؤثر در رکود یا فعالیت پایگاههای مقاومت بسیج. تهران: مجله علمی پژوهشی بسیج، انتشارات سازمان تحقیقات خودکفایی بسیج ص ۱۰۲ - ۷۶.
 - ۶ - مقدم، (محمد). ۱۳۷۲. تهاجم فرهنگی غرب و راههای مقابله با آن. تهران: مجله علمی پژوهشی بسیج، انتشارات سازمان تحقیقات خودکفایی بسیج، ص ۱۳۴ - ۱۰۳.
- پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی